

УДК 378

ПЕДАГОГІКА ГАРМОНІЗАЦІЇ

Нечепоренко Л.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В статті розглядається низка питань про гармонійний розвиток особистості та забезпечення педагогічних умов їх розв'язання. Мова йде про конкретні та вічні проблеми, розв'язання яких забезпечує співробітництво та затишок діяльності окремої людини й суспільства взагалі.

Ключові слова: педагогіка гармонізації, особистісна культура, культура, виховання.

ПЕДАГОГИКА ГАРМОНИЗАЦИИ

Нечепоренко Л.С.

В статье рассматриваются вопросы гармонического развития личности и анализ эффективных педагогических условий их решения. Речь идет о поиске и решении вечных вопросов формирования личности, готовой к успешной трудовой деятельности и обеспечения выполнения служебных и общественных поручений.

Ключевые слова: педагогика гармонизации, личностная культура, культура, воспитание.

PEDAGOGY HARMONIZATION

Necheporenko L.S.

In the article proposes a system of methodology receptions. The problem methodology is characterized by simplicity of realization, and is directed at development of personal values, moral and intellectual elements, which, on the whole, is capable to ensure positive solution of social, professional and personal problems.

Keywords: teaching harmonization, personal culture, culture, education.

Провідним завданням навчання, освіти й виховання є підготовка дітей та молоді до життєдіяльності на основі злагоди й гармонії з навколишнім світом. Людина народжується для щастя, але іноді про це не знає, а тому суспільство створило систему навчання виховання освіти з формування у майбутніх поколінь готовності та вміння жити й працювати в гармонії з довкіллям.

Без особистої культури у членів об'єднаних у суспільстві немає моралі, а без дотримання моральних норм не можуть діяти ні закони, ні укази, а отже, нормальний цивілізаційний спосіб життєдіяльності людини існувати не може.

Сучасний період настійно вимагає від процесів навчання і виховання орієнтуватися на формування культури кожної особи, адже всім очевидно, що стан держави і соціальні блага все більше визначаються кожною окремою індивідуальністю, особистісними якостями ділових людей і державних керівників нового покоління і нового призначення. Йдеться про те, що кожен громадянин держави повинен відчувати себе особистістю, від дій і вчинків, самопочуття якої залежить прогрес чи регрес соціального життя-буття.

Прояв культури спеціаліста залишає відбиток на будь-якому виді діяльності, передусім, на тому, де спеціалістові треба працювати з людьми. Та й самому спеціалістові (у тому числі – керівникові), державному діячеві особистісна культура – це не ярмо на шию, а золотий чи смарагдовий ланцюг, що допоможе працювати, бути щасливим.

Що ж це за таке благо – гармонія особистості з довкіллям, «особистісна культура»? І в чому її сенс?

Історія суспільства й окремої людини вчить, що розв'язання багатьох соціальних завдань визначається в кінцевому рахунку діяльністю кожної окремої особистості забезпеченням. Чим вищий рівень інтелігентності, освіченості, імпазантності – тим вища ефективність діяльності особи. Обмеженість і убогість культурних інтересів, вузькість духовного світу формує відповідно бідність учинків, поведінки і запитів людини.

Культура особи і особистісна культура – це не зовсім ідентичні поняття. Якщо культура індивідуума визначається як здатність виконувати певні вимоги та дотримуватися прийнятих у суспільстві правил

поведінки, то особистісна культура включає в себе все попереднє плюс глибоке й органічне володіння зовнішніми й внутрішніми прийомами самовираження, а також витончене сприйняття самого себе як унікальної і неповторної особистості, цінність і важливість якої ні з чим не порівняти і нічим не замінити, бо вона є унікальною і неповторною.

Наше розуміння поняття особистісної культури полягає в тому, що вона передбачає осмислення своєї сутності у системі не тільки своїх дій і вчинків як таких, що ведуть до гармонії власного й загального, внутрішнього й зовнішнього, забезпечує самореалізацію особистості. Особистісна культура (як унікальний індивідуальний феномен) охоплює не тільки інформацію про всі найвідоміші відкриття світової науки, мистецтва, соціального життя, оволодіваючи якими, індивідуум і сам розвивається та формує себе як носія і творця високих духовних цінностей. У феномен особистісної культури необхідно вкладати засвоєні ідеї, образи, духовні цінності, які стають частиною соціального досвіду особи та засвоюються у такий спосіб, що людина стає здатною розв'язувати всі гуманітарні та матеріальні проблеми без напруги та вміє організовувати життєдіяльність без конфліктів, ускладнень, в гармонії та злагоді з сім'єю, з колективом на виробництві.

Гармонійність і комфорт особистого й приватного життя людини виражається у здоровому способі життя, взагалі в успіхах, професійній діяльності, затишку в сім'ї, готовності та здатності до продовження роду.

Сучасна культура людини – це здорова, красива, привітна, щира особа, у якої немає проблем ні вдома, ні на роботі, бо вона вміє зробити відповідний до ситуації вибір поведінки та внести необхідні зміни. Правильний вибір є показником особистісної культури. А проблема вибору є завданням педагогіки в найширшому розумінні цього слова.

Культура і виховання є поняттями соціальними, педагогічними, моральними й историко-філософськими.

Виховання завжди було одним із найважливіших завдань людського суспільства, яке намагалось передати соціально-історичний досвід попередніх поколінь дітям і молоді, щоб підготувати їх до праці й життя. Як правило, старші й літні люди виказували незадоволення рівнем вихованості і культури молодих, про що збереглося безліч свідчень.

Поділяючи думку акад. Д. Ліхачова про те, що без достатнього рівня культури суспільства взагалі, як і при відсутності культури поведінки її членів, неможливий будь-який прогрес, ми досліджуємо процес виховання, освіти і навчання підростаючих поколінь як такий, що формує і саму особистісну культуру своїх вихованців і запити суспільства.

Це одначе не означає, що процес виховання (організації, змісту, форм, методів дії) окремої особистості ідентичний формуванню свідомості, поведінки, почуттів окремих соціальних груп, колективів, суспільства. Зовсім ні. Психологія сприйняття соціального досвіду окремою особою при умові індивідуального навчання засвідчує, що засвоєння його відбувається не так, як це здійснюється при груповому чи колективному навчанні. Підтвердженням цього є цікаві спостереження вихователя найпрогресивнішого царя Росії Олександра II В.А. Жуковського.

Розпочавши заняття з царськими дітьми, В.А. Жуковський швидко відчув, що дітей краще вчити й виховувати не поодинці, а разом (в компанії) з однолітками. В товаристві ровесників і старших учень має можливість реалізувати свої особистісні можливості, відкрити якісь недоліки й з допомогою друзів й однокласників рухатись вперед у своєму розвитку. Відбуваються прогресивні зміни в особистості вихованця через постійне подолання, утворення нових позитивних якостей, нейтралізацію негативного й деструктивного.

Міні- й максі середовище є другим (після виховання) важливим фактором розвитку особистості.

Для адекватної оцінки будь-якого дослідження існує цілком виправдана вимога визначеності в поняттях, якими користується дослідник. В нашому випадку під поняттям виховання розуміється процес і результат організації передачі й засвоєння знань, формування умінь застосовування їх у реальних умовах життя і діяльності. Виховання є показником рівня загальної і особистісної культури. Якщо рухатись від пояснення цього поняття як такого, що означає «ховати» немовля, дитину від поганих людей і негативних впливів, то цілком виправданим буде й таку тлумачення негативних впливів, то цілком виправданим буде й таке тлумачення його: виховання – це процес, що передбачає

формування готовності й уміння долати негативні риси, замінюючи їх позитивними, такими, що стверджують людську особистість як сильну, розумну, красиву, духовну, щасливу та успішну індивідуальність.

В самому процесі виховання спостерігається тенденція до подолання, застосування навмисно організованих впливів і дій вихователів на вихованців з метою прищеплення останнім якостей, запрограмованих суспільством і таких, що є бажаними, корисними для кожної людини. Як бачимо, виховання людської особистості є запорукою високої культури суспільства. Відсутність же останньої призводить до краху як самої людини, так і всього, що її оточує.

Культура як процес і результат м'язової і духовної напруги є показником цивілізованості суспільства взагалі й окремої держави зокрема.

Не маючи можливості в окремій статті розглянути всі аспекти проблеми «культура і виховання», ми, однак, започатковуємо її дослідження з метою внести свій скромний доробок у розвиток молодого держави України. Ствердження державності через формування нової політики й перебудови економіки зовсім на нових засадах вимагає високого рівня культури не тільки керівників країни чи окремих її регіонів, але підвищення вихованості й освіченості всього населення. Воно передбачає як зміни в свідомості громадян, так і в їхній поведінці.

Вихід України на арену міжнародних відносин як самостійної й незалежної держави передбачає визначеність у символах, атрибутах, державній мові, що зобов'язує школу відповідно перебудовувати процес навчання. Ефективність цієї перебудови залежить від багатьох умов, але провідною є рівень культури вчителя. Будь-який зміст освіти, визначеність методів і форм навчання реалізується вчителем. В зв'язку з цим ми й акцентуємо увагу на важливості виховання і навчання самого вихователя.

Основним критерієм рівня вихованості й освіченості вчителя, як і окремої особистості вихованця, є його особистісна культура. Під особистісною культурою ми розуміємо таке морально-психологічне утворення, яке визначається рівнем усвідомлення своєї людської сутності, характером почуттів, рівнем культури спілкування, поведінки, вчинків.

Особистісна культура визначає і майстерність фахівця, особливо якщо спеціальність особи пов'язана з людьми. Розуміння свого призначення як учителя і вихователя передбачає знання процесів інтеграції, які мають місце на всіх етапах його діяльності. Воно включає також систему знань про мову й мовлення і умінь користуватися ними як основними інструментами педагогічного впливу, а також передбачає широку гаму позитивних почуттів. Провідними якостями вихователя є любов до учня (людини, природи взагалі), добродійність і доброчинність, готовність до вибору адекватного обставинам рішення, не такого, що буде позитивним.

Наша педагогічна концепція відрізняється від усіх попередніх тільки тим, що вона в повній мірі використовує позитивні ідеї, відмовляється від деструктивних дій і розробляє методику вибору відповідної поведінки й адекватних рішень. Власне вся навчально-виховна діяльність є пошуком правильного вибору. Справа полягає в тому, що на вибір має право не тільки педагог, але й учень. Саме в цьому проявляється справжня культура вчителя, його педагогічна майстерність. Та й сам феномен фахової майстерності є показником особистісної культури.

Культура мови й мовлення, культура спілкування і зовнішнього вигляду, культура вчинку й вибору є результатом навчання й освіти. Але якщо вести мову про загальну культуру вчителя, то тут ще є один важливий аспект, а саме: уміння бачити в особі учня дорослу людину, прогнозувати перспективи його розвитку й вибору професії. Культурний вихователь ніколи не дозволить собі принизливий тон по відношенню до учня чи його батьків. Такий педагог завжди передбачає, що його учень буде дорослою людиною, перед якою доведеться відповідати за свої принизливі зауваження, ігнорування людського в його індивідуальності, за той дискомфорт, який створювався через відсутність відповідної особистісної культури вчителя.

Власне предметом педагогіки і є не що інше, як процес розвитку в особистості культури поведінки, відношень, високої професійної майстерності на тлі духовності й засвоєння вічних моральних цінностей.

Таким чином завданнями педагогічних університетів є не просто підготовка вчителя-предметника, а педагога високої особистісної культури. Знання, вміння та навички, якими опановує учень, засвоюються

разом з методикою їх реалізації, а дух школи й характер спілкування та відношень стають визначальними у моральному та громадському житті.

Особистісна культура і культура особи мають багато спільного, але не є абсолютно тотожними. Якщо поняттям «культури особи» визначається в основному зовнішніми ознаками (поведінкою, манерами, одягом, мовою, жестами, мімікою і т. п.), то сенс «особистісної культури» слід шукати в глибоких внутрішніх процесах інтелектуально-пізнавальної, морально-естетичної і фізичної сутності людини. Мова тут йде про те, що «особистісна культура» виражає настільки приватні, інтимні стани, що вони й розвиваються зовсім не так, як зовнішні, розраховані на «чуже око». Разом з тим і зовнішня, і внутрішня культура індивідуума мають всеосяжне значення, якщо вони діють, краще мабуть сказати, проявляються в гармонії і є показником і виразником особистісної культури, бо в ній закладені і комфорт, і краса, і добродійність людини як вищої цінності світу.

Людська особистість як неповторна індивідуальність, будучи вищою цінністю, насправді ж відчуває себе такою лише при умові оволодіння певним рівнем культури. На жаль, в реальному досвіді життя широкого кола людей усвідомлення своєї самоцінності досить часто відсутнє. Від 1 до 3 відсотків опитаних нами оцінили себе низькими балами. А серед працюючих у сфері будівництва таких ще більше: 6-7 осіб. Часто-густо ті особи, що не вбачають у своїй власній персоні особливої цінності, схильні проявляти різного роду слабкості, що сприймаються суспільством як пороки чи недоліки; п'янство, відсутність престижної спеціальності, розлад в сім'ї та ін. хоч і 1, чи 2-3 відсотки людей почуваються зле, то є вже дуже неприємна ознака, бо за кожною одиницею стоїть реальна постать нещасливої людини, яка страждає від усвідомлення своєї слабо вартості. В той же час наша педагогічна концепція, перевірена тривалим спостереженням, засвідчує реальну можливість допомогти кожній особі знайти свій сподіваний і щасливий шлях до успіху, процвітання і щастя. І цей шлях пролягає через систему педагогічних занять по опануванню особистісною культурою.

Можна запропонувати кілька простих і доступних кожному правил опанування особистісною культурою.

1. Думай про себе як про благородну й талановиту людину, яка завжди готова прийти на допомогу кожному, хто цього потребує.
2. Посміхайся усім і собі. Посмішка прикрашає ваш зовнішній вигляд.
3. Будь завжди здоровим, красивим і зі смаком одягненим.
4. Тренуй своє тіло фізичними вправами, а душу – любов'ю, порядністю, інтелігентністю і добродійністю.
5. Не забувай, що душа страждає, якщо ти чиниш зло іншим, хворієш або погано одягнений.
6. Слідкуй за красою постави.
7. Твій хороший настрій і добродійність створюють прекрасний імідж.
8. Домагайся багатства й успіху добродійними моральними засобами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dudzikowa M. Wychowanie – Warszawa: Szkolne i Pedagogiczne, 1987. – с. 56-100.
2. Гуляев Э., Гуляева Ф. Исцелить себя – просто! Стаття. Изд-во «Optimum», 2008. – 352 с.
3. Донцов А.В. Моральна культура вчителя. (Монографія). – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 240 с.
4. Кравцова Л.О., Манойло І.С. Особистісна мовленнєва культура студента / Л.О. Кравцова, І.С. Манойло // Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск 34. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – с. 144-150.
5. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения. В 8-ми т. Т. 1. – М.: Педагогика, 1983. – с. 267-329.
6. Нечепоренко Л.С., Куліш С.М. Педагогічна освіта в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. (До 160-річчя кафедри педагогіки) / Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 212 с.
7. Нечепоренко Л.С. Твоя Доля – в твоїх руках / Педагогіка для всіх /. – Харків: ХДУ, 1995, 206 с.